

Memorandum cultuurraad Sint-Niklaas: wenken aan de nieuwe bestuurlijke overheid. *(Eenparig*

goedgekeurd tijdens de vergadering van de cultuurraad dd. 08 mei 2018)

Preambule:

Alvorens dit memorandum op te stellen werd een evaluatie gemaakt van het vorige memorandum dat in 2012 aan het stadsbestuur werd overgemaakt. Gezien de inhoud hiervan in grote mate in het Witboek werd opgenomen hebben we ook de culturele realisaties hiervan geëvalueerd.

Bij het opstellen van dit memorandum werd via onze deelraden onze culturele basis geraadpleegd. Gezien de cultuurraad in alle cultuurgebonden adviesraden haar leden heeft afgevaardigd, participeert de cultuurraad ook indirect bij het opstellen van de memoranda door deze adviesraden.

Eveneens werd bij de besprekingen en bij de redactie van dit memorandum de "30 prioriteitennota voor Stad en OCMW" in het achterhoofd gehouden en werden de "17 duurzame ontwikkelingsdoelstellingen" (DOD's) als leidraad doorheen de debatten meegenomen.

In fine werden meteen ook de conclusies van de recente stadsmonitor meegenomen.

I. Evaluatie memorandum CR (2013-2018)

(versie 11.04.2012).

A. Participatie kan nog ruimer

De samenwerking met het nieuwe bestuur is goed van start gegaan. Convenanten werden met de verschillende raden snel ondertekend. Helaas zijn er nooit stappen gezet om ook een symbiose te creëren tussen deze entiteiten onderling. Niettegenstaande de clusterstructuur heeft er geen koepeloverleg plaats gevonden. Ieder blijft in zijn hokje. Bijv. kansenpas: geen overleg met sportraad? Hierin schuilt een bedreiging bij de lokale herbestemming der middelen die vanuit de Vl. Overheid en de provincie werden overgedragen.

We hebben nochtans het gevoel dat het bestuur van de cultuurraad binnen dit kader de ruimte heeft gekregen om de voorbije zes jaar constructief en met de nodige creativiteit te werken. Vanuit deze afspraken werd het verwerken van de adviezen en de projectsubsidies consequent toegepast. Niettegenstaande de schepen van cultuur haar communicatieve rol naar behoren vervulde, vaak echter ook vanuit een tèt defensieve bestuurlijke rol, is het wenselijk dat de cultuurraad ook schriftelijk een reactie van het bestuur zou krijgen op haar adviesnota's.

Voor zijn eigen werking heeft de cultuurraad verruiming gerealiseerd door 1/3 van haar mandaten ter beschikking te stellen van jongeren en experts die niet tot het traditionele verenigingsleven behoren. Niettegenstaande de verhoopte ervaringsdeskundigen hieraan (nog) geen gevolg gaven, heeft deze ingreep toch tot

een grotere neutraliteit en geloofwaardigheid geleid. Een verbreding naar een 50/50-participatie blijft wellicht toch wenselijk.

B. Ambitie & Identiteit

De culturele visie van onze stad op middellange en lange termijn kan nog altijd beter. Aanslepende discussies over bijvoorbeeld de museumsite, de toekomst van het IEC (Internationaal Ex-libriscentrum) en een tentoonstellingsbeleid zijn daar schrijnende voorbeelden van. Teveel wordt door de overheid gekozen voor een overdreven voorzichtige, neutrale houding die vertrekt van de huidige situatie en waardoor durf en visie ontbreken. Nochtans zien wij op het terrein wel die progressieve lef bij instellingen als WARP, Trio Goeyvaerts, tentoonstellingsbeleid van ACCSI en SASK die ver over de regionale grenzen scoren. Het cultuurbeleid moet zich ambitieus en kwalitatief onderscheiden van een meer populistisch evenementenbeleid. Men krijgt een sterk gevoel dat de lokale overheid vooral oog heeft voor haar materieel en intellectueel erfgoed en de hedendaagse cultuurbeleving, vooral gericht op jongeren en middengroep, overlaat aan de organisatie door derden.

Zeker van een provinciestad met potentie zoals de onze, MOET men verwachten dat zij de ambitie heeft om zich een eigen identiteit aan te meten en een imago te verwerven waardoor haar bewoners zich met deze identiteit wensen en willen vereenzelvigen. We stellen vast dat op het gebied van sportief imago onze stad daarop sterk inboet. Zowel op kwantitatief als kwalitatief vlak scoort de stad stukken beter. In de meest brede zin ervaart men in doelstelling, uitbeelding en resultaat de positieve gevolgen van de "17 DOD's"! Juist daarom mag het culturele beleid dan ook niet, zoals nu nog regelmatig het geval is, als reparatie- of trekpleister van de economische bedrijvigheid in onze (binnen)stad worden misbruikt. Precies daarom moet men waakzaam blijven omtrent de herbestemming der middelen, niet alleen om de culturele middelen uit het verleden te borgen, maar net met extra inspanningen de bestaande potentie kansen te geven. Inspanningen werden geleverd maar met te lokale impact. Men werkt wel aan een terecht chauvinisme bij de eigen lokale bevolking zoals bij de "Viering 800 jaar", maar uitstraling of imagoversterking naar buiten stedelijke groepen wordt daarmee niet bereikt. We blijven herhalen dat het zinloos is met Gent en Antwerpen te willen concurreren door het feit dat Sint-Niklaas tussen deze grootsteden, met meer middelen, geprangd zit. Onze stad zal zich noodgedwongen moeten profileren door een eigen en uniek profiel te creëren waardoor men zichzelf op de kaart kan plaatsen, maar waarmee men door buitenstaanders ook ondubbelzinnig kan geïdentificeerd worden. Eerder dan steeds voorzichtig op twee benen te blijven hinken mag er links en rechts wel eens een keuze worden gemaakt. Niet om een individueel belang tegemoet te komen, wel vanuit de overweging dat in de voorbije jaren werd bewezen dat we heel wat in huis hebben om bovenlokaal te scoren: Reynaert, het IEC, poëzie en literatuur, Mercator, de Sint, ons DKO, om de muzikale talenten die onze stad rijk is niet te vergeten! Het succes van De Casino en 't Ey

spreekt daarbij ook boekdelen. Ook De Foyer biedt op innovatieve wijze een aanvulling op de werking van de stadsschouwburg (SSB).

Scoren we, ook volgens de recente stadsmonitor, goed inzake culturele investering en meer dan behoorlijk inzake beleving, dan moeten we er over blijven waken dat deze culturele beleving voor een breed publiek toegankelijk en betaalbaar blijft. Zo blijft het onduidelijk voor het publiek wanneer onze musea vrij toegankelijk zijn, afhankelijk wie de organisator is, CC of SteM.

Anderzijds getuigt het van weinig culturele ambitie, laat staan van het consequent respecteren van het eigen witboek, als we in de aanhef van de stadsmonitor moeten lezen "dat Sint-Niklaas een eerder laag aantal tewerkgestelden heeft in de culturele sector. Er is de voorbije jaren een daling in deze tewerkstelling. Dit aandeel ligt beduidend onder het Vlaamse gemiddelde".

C. Cultuur & Advies

C.1. Eigen werking & Communicatie

Tijdens de voorbije legislatuur werd door de cultuurraad aan haar eigen werking met succes gedokterd. Door te werken met 3 deelraden (SC= socio-cultureel, BKE = beeldende kunsten & erfgoed, Podiumkunsten) werd een betere doorstroming met de basis verzekerd. Hun halfjaarlijkse vergaderingen worden onverwacht druk en geanimeerd bijgewoond. Iedere vergadering weer heel lang gedebatteerd over projectdossiers, zelfs na grondig voorbereidend werk. Dit neemt niet weg dat, hoewel reeds meer thematisch werd gewerkt, deze dossiers tijdrovend zijn en dus in aantal beperkt blijven.

C.2. Interacties

In ons vorig memorandum stelden wij ons de vraag of de broodnodige interactie tussen onze belangrijke culturele spelers (cultuurcentrum, academies, bibliotheek, musea, toeristische dienst...) niet kon verbeterd worden. In het verleden beperkte zich dat eerder tot 'niet op elkaars domein' komen dan werkelijk aanvullend, flankerend of versterkend aan elkaar werken. We stellen hier tot onze grote genoegdoening een goede evolutie vast binnen het literaire en poëzieveld. Veel moeizamer loopt dit op het vlak van de beeldende kunsten. Door onze ervaring zijn we de mening toegedaan dat slagen of falen, in grote mate afhankelijk blijkt van de daarbij betrokken ambtenaren.

Aan onze suggestie of de tijd niet rijp was voor een 'stedelijk cultuuragentschap' dat in staat zou zijn de leemtes tussen de instellingen en de stedelijke diensten te dichten, werd geen gevolg gegeven. Langetermijn- of progressief denken blijft uit den boze. Op het vlak van eenvormige communicatie en optimaal gebruik van hedendaagse communicatiekanalen, locaties of het uitwerken van integrale programma's rond een bepaald thema zou dit nochtans veel kunnen betekenen. Zelfs de invoering van de clusterstructuur heeft hier ons inziens geen soelaas gebracht.

C. 3. Museumcommissie

Gezien de vele betrokken actoren bij de museumsite (zowel binnen als buiten de stedelijke diensten) en gezien de diversiteit van de collecties heeft de cultuurraad steeds benadrukt dat een museumcommissie nog meer dan elders een bestaansrecht zou hebben. Dergelijke adviesraad werd meteen opgericht wat wij ten zeerste toejuichen. Met de inbreng van externe expertise en maatschappelijke inspraak had dit het museumbeleid meer draagvlak en dynamiek kunnen geven. Helaas functioneert zij tot droefenis van de externe leden eerder stroef en inert, vooral ten gevolge van haar intern gerichte en behoudsgezinde instelling.

Vele pistes blijven open liggen met betrekking tot de verdere ontwikkeling van de instelling en de site. Ook de huidige impasse omtrent de toekomst van het IEC vormt een bedreiging voor de kwaliteit en de waarde (en dus het voortbestaan) van deze unieke, doch slecht gekoesterde collectie. Aan de opdracht van het lokaal bestuur om het IEC stelstelmatig te laten evolueren naar een "Grafisch Centrum" werd zelfs intentioneel geen gevolg gegeven.

C.4. Onderwijs & Cultuur

Onze beide academies hebben de voorbije legislatuur een grote en lonende inspanning geleverd om een wisselwerking tussen het culturele veld en de ruime onderwijssector van onze scholenstad te bewerkstelligen. Cultuur moet men immers ervaren, meemaken, moet deel uitmaken van de opvoeding. De cultuurraad ervaart nog een (te) grote terughoudendheid bij de scholengemeenschap om te participeren in de culturele betrokkenheid en beleving binnen onze stad. Vooral de betrokkenheid en bereikbaarheid vanuit de diverse verenigingen naar deze jongeren blijft problematisch. De cultuurraad zelf, en de stad als faciliterende actor, moeten hiervoor de nodige netwerken activeren.

C.5. Culturele infrastructuur

Ruimte voor cultuur blijft fundamenteel. Reeds de vorige legislaturen trok de cultuurraad al aan de alarmbel. Een trieste vaststelling. De ingebruikname van de VTS-site heeft al enige nood geledigd en met de gedeeltelijke ingebruikname van enkele leeggekomen kerkgebouwen zullen op middellange termijn de meeste behoeften kunnen ingelost worden. Voorlopig blijven we qua grote tentoonstellingsruimte, grote repetitielokalen en concertzaal op onze honger zitten. We herhalen nogmaals de grote nood aan een robuust socio-cultureel centrum: een gemeenschapscentrum met vergaderlokalen, repetitielokalen (ook voor jong - en soms luidruchtiger talent!) en opslagruimtes. Een inventarisatie van de specifieke noden lijkt ons aangewezen.

Zes jaar geleden schreven we al dat het aanbod aan lokalen op de (dure) private markt steeds sneller af neemt. Minder en minder vzw's en privépersonen doen nog de investeringen of nemen het risico (cfr. aansprakelijkheid) om infrastructuur ter beschikking te stellen en te houden. Dit vertaalt zich in de toename van erkenningsaanvragen bij de cultuurraad, specifiek om van de stadsfaciliteiten te kunnen genieten. Ook in de recente stadsmonitor komt duidelijk tot uiting dat het

CC door toegenomen activiteiten van professionele en amateurgezelschappen nog nauwelijks ruimte heeft voor initiatieven van andere organisaties of verenigingen. Sommige podia (waaronder zeker De Klavers) hebben het maximum van hun draagvermogen bereikt, maar gaan ook gebukt onder een beperkte personeelsinzet, wat tot een gebrekkige ondersteuning leidt.

De toekomst van de hoofdbibliotheek blijft door omstandigheden een zorgenkind en is aan herziening toe. Het actuele plan getuigt van een visie, doch vertoont lacunes. Het blijft onze visie, mits het herzien van de middelen, dat de bibliotheek best kan geprogrammeerd worden als het hart van een centraal ontmoetingscentrum, waar ook andere diensten kunnen samengebracht worden. Hiermee kan men ook tegemoetkomen aan het gebrek aan 'culturele ruimten'.

C.6. Erfgoed

De cultuurraad juicht het initiatief toe om uiteindelijk alle erfgoedspelers van deze stad samen te brengen op één centrale site, althans voor wat een deel van de collecties betreft. Het blijft echter afwachten naar de concrete realisatie ervan met de 4 hoofdrolspelers SteM, Archief, Bib Wasiana en KOKW. Zij treedt ook de visie van de museumcommissie ter zake bij, mits verhoging aantrekkelijkheid van de toegang tot de site. Tegelijk kunnen in dit scenario De Salons een nieuwe dynamische bestemming krijgen in het hart van de stad. De cultuurraad beveelt hierbij aan dat op deze locatie de mogelijkheid moet blijven bestaan om er concerten of lezingen te houden.

De voorbije tientallen jaren maakte onze stad zich al sterk op het vlak van literatuur en poëzie: het domein van het literair erfgoed biedt kansen om dit nog te versterken. Tal van opportuniteiten bieden zich aan om nòg meer met poëzie te doen!

D. Waardering voor werking

Een van de eerste prioriteiten van de cultuurraad, buiten het efficiënter maken van haar samenstelling, was de hervorming van het subsidiestelsel. Het culturele middenveld leeft in onze stad en heeft nood aan een goede materiële en financiële ondersteuning. Sedert twee jaar ontvangen die verenigingen die getuigen van een actieve werking en daarmee een meerwaarde betekenen voor het culturele leven in de stad, daarbij loon naar werken. Een basissubsidie voor wie werkt, aangevuld met een eerlijke werkingsubsidie, met zo weinig mogelijk papierwerk. Dit reglement werd gunstig onthaald door de verenigingen en gaf de nodige stimulansen. Daarnaast kunnen projectsubsidies publieksgerichte activiteiten blijven stimuleren.

E. Professionele organisaties

Na de overdrachten der culturele middelen van de provincie naar het Vlaamse niveau, kwamen ook heel wat lokale organisaties, zowel professionele als semiprofessionele, onder druk te staan. De cultuurraad waardeert dat het

stadsbestuur vrij snel initiatieven heeft genomen om klaarheid te scheppen en hen in de mate van het mogelijke ook ondersteuning te bieden. De cultuurraad is van mening dat "Het Pijp-en Tabakmuseum" dat via de Cultuurraad inmiddels tweemaal met 2 500 € in de gelegenheid werd gesteld om door te starten, voortaan door de stad op structurele wijze moet ondersteund worden.

In ons vorig memorandum pleitte de cultuurraad ervoor een aantal van deze organisaties als culturele ambassadeur van onze stad te erkennen en via een systeem van convenanten, afgesloten met de stad, de werking op structurele wijze te ondersteunen. De toepassing hiervan blijkt inderdaad een succesformule die vooral moet bijdragen aan de imagoversterking van de stad en het fierheidsgevoel van haar burgers.

F. Tot slot

Uit de vorige stadsmonitor bleek duidelijk de grote discrepantie tussen de mate van participatie aan het culturele en sportieve aanbod in onze stad en de mate van (financiële) ondersteuning vanuit het stadsbestuur hiervoor. Dit onevenwicht wordt – dicit de huidige stadsmonitor - naar onze mening nog versterkt. Het is een open deur intrappen, vast te stellen dat de uitstraling van het Sint-Niklaasse sportgebeuren er op achteruit gaat: we hebben nog nauwelijks sportieve events met een nationale, of internationale uitstraling.

We blijven hopen dat uiteindelijk de volgende coalitie hieruit efficiënte lessen zal trekken: het bloeiende cultuur- en verenigingsleven van onze stad bereikt veel meer mensen, en brengt veel meer mensen samen dan elke andere sector in deze stad. Is het geen tijd de budgetten in overeenstemming te brengen met de maatschappelijke bijdrage die geleverd wordt aan het stedelijk weefsel? Dit zal in de toekomst vooral met argusogen worden opgevolgd bij de lokale verdeling der middelen in het kader van de vrijetijdsbesteding.

II. Evaluatie Witboek (2013-2018)

4. Cultuur, vrije tijd en onderwijs

4.1. Cultuur

Visie

We willen vooral benadrukken dat de stad moet streven naar een sterke culturele eigenheid, als belangrijke schakel tussen Antwerpen en Gent. Zo nodig moet zij daarvoor de nodige middelen voorzien.

De cultuurraad blijft bereid om in nauwe samenwerking met de stad het cultuurbeleid uit te werken. Zij ondersteunt daarbij de strategie om het materieel (roerend en onroerend) en immaterieel erfgoed als een collectief goed, dat aandacht en zorg vergt, wordt doorgegeven aan de volgende generaties.

Beleidsdoelstelling

De beleidsdoelstelling moet absoluut integraal zijn, maar ze mag strategisch best wat ambitieuzer zijn. De ervaring leert ons dat het vooral belangrijk is de opvolging te verzekeren en over de realisatie van de actieplannen door de eigen diensten te waken. De absolute negatie van actieplan 104 door onze musea is daar een schrijnend voorbeeld van.

Het zou voor de cultuurraad een hele verademing zijn, ook andere bestuurders dan deze rechtstreeks verantwoordelijk voor de uitvoering van het cultuurbeleid, te mogen begroeten op culturele activiteiten. In het verleden schitterden zij door hun afwezigheid wat ook voor de participanten aan de culturele gebeurtenissen niet onopgemerkt voorbij gaat.

Actieplannen

Evaluatieoordeel van de cultuurraad (*schuin tussen haakjes*)!

• Actieplan 98. De culturele instellingen intenser doen samenwerken voor de realisatie van een integraal cultuurbeleid.

De stad beschikt over sterke culturele instellingen (cultuurcentrum, bibliotheek en stedelijke musea), die de ambitie hebben om nog verder door te groeien en een duidelijk profiel te behouden. Hun toonaangevende positie wordt geconsolideerd en verstevigd. Een verdere versterking kan gerealiseerd worden door meer en beter te gaan samenwerken op tal van domeinen (educatie, participatie, communicatie, programmatie...), ook met andere sectoren en diensten.

(Gebeurt vooral reeds door onze academies en het Cultureel Centrum.)

Krachtlijnen voor verandering en continuïteit 56 Witboek 2013 – 2018 (definitieve versie)

Met de functie van cultuurdirecteur-cultuurbeleidscoördinator is er eenheid van leiding gecreëerd. Een strategische cultuurstaf kan de totaliteit overzien op het vlak van infrastructuur, personeel, investeringen en logistieke omkadering. Hergroepering moet zorgen voor een optimalisering van de verspreide inspanningen. De filialen en deelgebouwen staan open voor een rol binnen de gebiedsgerichte werking. Algemeen zullen ook de openingsuren onder de loep worden genomen.

Samengevat wordt een integraal en duurzaam cultuurbeleid gevoerd, met bijzondere aandacht voor gemeenschapsvorming, cultuureducatie en het bereiken van kansengroepen.

(Blijkbaar wordt dat binnen de ambtenarij nog niet zo goed begrepen. Interne weerstanden blijven overeind.)

• Actieplan 99. De verzelfstandiging van de werking van de culturele instellingen stimuleren.

Tegen 31 december 2013 moet vzw Accsi omgevormd worden naar een in het gemeentedecreet voorziene vorm van verzelfstandiging. Hierbij wordt de voorkeur gegeven aan budgethouderschap of een extern verzelfstandigd agentschap (EVA). Participatie door het middenveld en democratische controle zijn basisbeginselen in de keuze van de beheersvorm. Voor een meer soepele werking is het aangewezen dat naast de programmawerking van het cultuurcentrum ook de publiekswerking van de bibliotheek en van het museum in de nieuwe structuur worden geïntegreerd.

(Zonder al te veel moeite gerealiseerd voor wat de vzw ACCSI betreft, maar de aanwezigheid van de politieke vertegenwoordigers blijft zwak. Zo wordt wel enkel de

verzelfstandiging van 1 culturele instelling (cultuurcentrum en Vrije Ateliers) verdergezet. Inzake de publiekswerking naar de Bib werden schuchtere pogingen ondernomen, maar naar het Stem blijven we op onze honger zitten.)

De cultuurraad en de deelcultuurraden spelen een actieve rol in de beleidsvoorbereiding en -adviesing en worden ook betrokken bij de culturele aspecten van de stedelijke evenementenprogrammatie.

(Wat meer feedback is welgekomen. De samenwerking en participatie bij evenementen loopt moeizamer.)

- Actieplan 100. Culturele verenigingen en amateurkunsten actief ondersteunen.

De stad wil de verenigingen zo goed mogelijk blijven ondersteunen. Het beleid moet de potentiële beoefenaars en belevers prikkelen en dus mogelijkheden scheppen: infrastructureel, financieel en logistiek. Een volledige, tijdige en heldere communicatie vanuit de stadsdiensten met het verenigingsleven wordt een specifiek aandachtspunt. Via het verenigingsloket is er één aanspreekpunt, ook voor nieuwe verenigingen, verenigingen die een ingrijpende interne bestuurswissel hebben ondergaan of die een bijzonder project op het getouw zetten. Ook (semi)professionele initiatieven moeten in hun ontwikkeling een aangepaste, stimulerende begeleiding krijgen. Hierbij kan gedacht worden aan de ontwikkeling van een apart beleidskader (op basis van samenwerkingsovereenkomsten), dat complementair werkt met Vlaamse en/of provinciale ondersteuning. *(OK in beperkte mate ! We mogen er nochtans niet blind voor zijn dat, met de overdracht van o.m. kerkelijk patrimonium, er veel beschikbare verenigingsruimte verloren is gegaan zoals parochiale zalen, buurthuizen, cafés met zalen, enz...waarvoor alternatieven moeten aangeboden worden.)*

- Actieplan 101. Sterk inzetten op vrijwilligers.

De stad werkt aan een sterk vrijwilligersbeleid, met een meerwaarde voor de vrijwilliger zelf en voor de stad. Vrijwilligers kunnen taken uitvoeren die niet structureel door het stadspersoneel worden gedaan. De mogelijkheden van het (meer) werken met vrijwilligers worden uitgediept, de vrijwilligerswerking wordt beter gecoacht, bij voorkeur vanuit één aanspreekpunt.

(Weinig verandering merkbaar, ook vanuit het veld. Als dit dan al gebeurde, verliep dat via het engagement van de verenigingen, bij ons weten nooit rechtstreeks. De vrees bestaat, niet ten onrechte, dat de vrijwilligers, vooral vanuit de ambtenarij worden aanzien als goedkopere vervangende arbeidskrachten. Vaak worden ook administratieve werkvormen opgedrongen aan vrijwilligers met bestuursverantwoordelijkheid (bijv. in de raden) zonder dat zij over de ervaring en de materiële middelen beschikken)

- Actieplan 102. Duurzame huisvesting voor bibliotheek en archief zoeken.

Het stadsbestuur onderzoekt de verschillende mogelijkheden in verband met de huisvesting van de bibliotheek en het archief en engageert zich om tijdens deze bestuursperiode tot een beslissing over een duurzame oplossing te komen, rekening houdend met het belang van de bibliotheek en het archief voor zowel het stedelijke als het sociale weefsel. De beschikbare ruimtes worden maximaal ingezet voor verenigingen.

(Blijft op te volgen. Wellicht een van de belangrijkste dossiers voor volgende legislatuur.)

- Actieplan 103. Een langetermijnvisie ontwikkelen voor de bestemming en het onderhoud van culturele gebouwen.

Veel van de gebouwen die gebruikt worden voor culturele doeleinden, zijn toe aan renovatie. Hiervoor wordt een langetermijnvisie ontwikkeld, rekening houdend met de prioriteiten voor onderhoud en vernieuwing van het stadspatrimonium in het algemeen en uit te voeren binnen de beschikbare financiële ruimte. Aandachtspunt daarbij is het gebouwenbeheer: bv. onderhoud, toezicht, sleutelbeheer, parking... Gestreefd wordt naar een centraal beheer per locatie, bv. door een bouwverantwoordelijke. Het uitgangspunt hierbij is om lokalen polyvalent te gebruiken en waar mogelijk op te schuiven in de richting van ontmoetingscentra, bv. De Kouter en de Klavers.

(Men doet een behoorlijke inspanning. De structuur is aanwezig, maar is er ook voldoende potentieel?)

Er dient een oplossing te worden gevonden voor de huisvesting van de Vrije Ateliers, zonder dat dit noodzakelijkerwijs investeringen behelst in de huidige infrastructuur. Een maximale samenwerking met het kunstonderwijs, de scholen en de diverse culturele locaties kan hier soelaas bieden. Het cursusaanbod van de Vrije Ateliers is complementair met het aanbod in het kunstonderwijs en in het verenigingsleven, maar laat even goed toe om de eigen sfeer en cultuurbeleving te behouden.

(Is inmiddels met succes gebeurd.)

Het gebruik van de Salons voor Schone Kunsten wordt geëvalueerd. Een dynamisering van de werking is nodig, maar met respect voor de architectuur van het gebouw en rekening houdend met zijn rol als trekpleister in de Stationsstraat. Het Huis van de Sint wordt behouden op deze locatie, maar dit initiatief kan aangevuld worden met andere tijdelijke acties en evenementen, voor bepaalde doelgroepen (bv. tentoonstellingen van jongerenkunst) en in samenwerking met diverse partners.

(Wordt reeds polyvalenter gebruikt, maar de vraag blijft open of dit toekomstgericht een duurzame oplossing is. De doordachte herinrichting van één volwaardige, toegankelijke en aantrekkelijke museumsite blijft onze voorkeur genieten.)

• Actieplan 104. Een integraal tentoonstellingsbeleid voeren.

Er wordt een integraal tentoonstellingsbeleid ontwikkeld, dat zich manifesteert in alle deelsites en centraal wordt aangestuurd. Tentoonstellingen die via de Stedelijke Musea (SteM) worden georganiseerd, sluiten aan bij de collecties. Ook de tentoonstellingen die nu via het cultuurcentrum georganiseerd worden in Zwijgershoek, worden geëvalueerd. Hier kan een heroriëntering richting hedendaagse kunst meer aangewezen zijn, of een tijdelijke werking met curatorschap. In elk geval wordt dit luik geïncorporeerd in het algemeen beleid.

(Dat hedendaagse lukt sporadisch, maar blijft te kleinschalig. Het verdient absoluut de nodige ondersteuning en ruimte om dit pad verder te bewandelen.)

Hetzelfde geldt, meer op het vlak van publiekswerking en programmatie, voor de werking van het museumtheater.

Het internationaal ex-libriscentrum willen we verder uitbouwen tot een grafisch centrum.

(Hierin is nog geen enkel initiatief genomen. Integendeel, de interne weerstand is te groot. De afstoting naar een andere dienst is daarvan het mooiste bewijs, onder het alibi van gebrek aan personeelsvooruitzichten. Mits enig initiatief vanwege het bestuur kan dit ook de uiteindelijke redding zijn van het IEC, maar dan dient snel actie tot overdracht genomen om deze unieke en waardevolle collectie niet te laten ontwaarden. Dit zou best begeleid worden door een gebruikersplatform gezien de bewezen inertie bij de afstoter en het vermoedelijk gebrek aan know how bij de ontvanger.)

• Actieplan 105. Het Mercatormuseum laten groeien tot een cartografiemuseum met landelijke uitstraling.

De boost van het geslaagde Mercatorjaar wordt benut om van het vernieuwde Mercatormuseum het paradepaardje van de Stedelijke Musea (SteM) te maken. De collectie wordt regelmatig in de kijker geplaatst door tijdelijke tentoonstellingen en andere initiatieven. Het museum is uniek in zijn soort en moet kunnen uitgroeien tot een modern cartografiemuseum met landelijke uitstraling. Hiervoor wordt geïnvesteerd in de aanvulling, versterking en beheer van de collectie.

(OK. Kent een goede en dynamische evolutie. Is een mooi voorbeeld hoe het museum wel innovatief en creatief kan inzetten, als ze er haar eigen doelstelling van kan maken.)

• Actieplan 106. Streven naar meer efficiëntie in intergemeentelijke culturele samenwerking.

De intergemeentelijke samenwerking wordt geëvalueerd, waarbij de input van de stad afgezet wordt tegen de meerwaarde gegenereerd voor de stad. Er wordt algemeen gestreefd naar minder maar sterkere vormen van samenwerking, meer synergiën en meer democratie.

(Quid realisaties? Zijn er al initiatieven of realisaties merkbaar? De cultuurraad is echter van mening dat, in gelijk welke samenwerkingsvorm ook, Sint-Niklaas haar functie van centrumstad voor het Waasland moet blijven vervullen.)

• **Actieplan 107. De Vlaamse feestdag laten uitgroeien tot een volksfeest.**

De evenementen ter gelegenheid van het Feest van de Vlaamse Gemeenschap evolueren in de richting van een echt volksfeest in elk van de vier deelgemeenten. Het stadsbestuur, in samenwerking met de cultuurraad en de plaatselijke verenigingen, wil de huidige situatie bestendigen door de organisatie van de viering van de Vlaamse feestdag op passende wijze, in elke deelgemeente. De officiële plechtigheid vindt verder plaats op 11 juli zelf in het stadhuis. Het stadsbestuur ondersteunt de particuliere initiatieven in het kader van de Vlaamse feestdag (buurtbarbecues, activiteiten van verenigingen...).

(Stagnatie?)

• **Actieplan 108. De maatschappelijke relevantie van en de collectieve betrokkenheid bij het erfgoed versterken.**

Er wordt ingezet op communicatie en sensibilisering rond de erfgoedwaarde van onder meer het art-decopatrimonium, de VTS-site, op een integraal erfgoedverhaal rond de restauratie van Huis Janssens en uiteraard op Open Monumentendag.

Eens gerestaureerd dient een maatschappelijke relevantie te worden gegeven aan het historisch patrimonium. Dit kan bijvoorbeeld door een gebouw een nieuwe bestemming te geven. Deze opportuniteit moeten afgewogen worden vanuit een algemene visie op het stadspatrimonium, rekening houdend met de troeven en beperkingen van de locatie en de vereisten inzake beheer en onderhoud.

(Nog onduidelijk, maar de cultuurraad blijft deze middellangetermijnvisie bijtreden.)

• **Actieplan 109. Het waardevolle patrimonium op het grondgebied verder in stand houden.**

De bescherming wordt beter afdwingbaar door integratie in de ruimtelijke planning en in het vergunningenbeleid. Eigenaars, bewoners, aannemers... worden gesensibiliseerd en ondersteund door middel van advies en subsidiëring.

(Is dat reeds zichtbaar?)

Het stadsbestuur geeft zelf het goede voorbeeld door de reeds opgestarte renovatie van Huis Janssens, de VTS-site en de conciërgewoning Walburg verder te finaliseren.

• **Actieplan 110. Bijzondere aandacht schenken aan het materieel en immaterieel erfgoed.**

In samenwerking met de erfgoedverenigingen en de instellingen wordt het roerend, onroerend en immaterieel erfgoed (vb. verhalen, dialecten) verder geïnventariseerd, met zorg voor behoud en beheer, en toegankelijk gemaakt.

(Lijkt ons OK! Wellicht ook dank zij de sterke impulsen vanwege de KOKW? Hun activiteiten n.a.v. de 800-jaarvieringen hebben daartoe niet alleen een waardevolle en gesmaakte bijdrage geleverd, zij hebben daarbij een niet te verwaarlozen voortrekkersrol gespeeld.)

• **Actieplan 111. De openbare ruimte ontwikkelen met aandacht voor het erfgoed.**

Er wordt omzichtig omgesprongen met landschap en gebouwen (bv. kapelletjes). Er wordt blijvende aandacht geschonken aan het behoud van het dorpszicht van de deelgemeenten, bijvoorbeeld bij de opmaak van ruimtelijke uitvoeringsplannen (RUP's) of in het vergunningsbeleid voor private bouwprojecten (bv. voor renovatie van woningen in de dorpskern).

(Dit lijkt ons vrij theoretisch, maar we kijken toch reikhalzend uit naar de consequente toepassing ervan, niet in het minst voor wat bijvoorbeeld Info- en reclameborden in het openbaar domein betreft).

Bijkomende vaststelling:

De helft van de actieplannen slaat terug op erfgoed (7/13). Aandeel hedendaagse cultuur (beleving) blijft ondergeschikt, terwijl dit constant het actief deelnemen van het actieve gedeelte van de bevolking moet bereiken.

III. Culturele aanbevelingen van de cultuurraad voor de volgende legislatuur.

A. Aan het lokale bestuur

1. Het getuigt van weinig culturele ambitie, laat staan van het consequent respecteren van het eigen witboek, als we in de aanhef van de stadsmonitor moeten lezen "dat Sint-Niklaas een eerder laag aantal tewerkgestelden heeft in de culturele sector. Er is de voorbije jaren een daling in deze tewerkstelling. Dit aandeel ligt beduidend onder het Vlaamse gemiddelde". Vooral ergerlijk wordt dit ervaren, wanneer men vaststelt dat deze personeelsafbouw plaats maakt voor de aanwerving van (jonge) beleidsgerichte mensen en beleidsdossier. In de praktijk wordt er dus meer gestudeerd, bestudeerd en geschreven, waardoor er nauwelijks tijd rest voor uitvoering, laat staan de dagelijkse noodwendigheden. De cultuurraad pleit dus voor het maken van keuzes, gevolgd door een ambitieuze investering om die keuzes (in het witboek) afdwingbaar en waar te maken!
De cultuurraad is bovendien van mening dat, in gelijk welke samenwerkingsvorm ook, Sint-Niklaas ook de ambitie moet hebben om haar functie van centrumstad voor het Waasland met aanzien te blijven vervullen.
2. De stad heeft de laatste jaren een stevige reputatie opgebouwd in het domein van de poëzie, niet alleen uitgaande van stedelijke culturele diensten als het CC en de Bib, maar ook uitgaande van verenigingsinitiatieven als bijvoorbeeld CC Boontje. Men zou op dit succesvolle pad nog verder kunnen gaan. De cultuurraad heeft twee sterke aanbevelingen ter zake:
  - In sommige steden bestaat reeds de formule "Eenzaam afscheid". De basisidee is dat een collectief dichters wordt gesolliciteerd om, bij het overlijden van een eenzaam/ verlaten individu een persoonsgebonden gedicht te schrijven. Dit wordt bij de teraardebestelling door de dichter voorgelezen, waardoor de overledene toch een beetje menswaardig uit de anonimiteit wordt gehaald. Op termijn kunnen deze gedichten worden samengebundeld.
  - Als men spreekt over een immaterieel erfgoed dan is dat ongetwijfeld ook aanwezig bij onze overleden Sint-Niklaase, en zelfs Wase dichters. Waarom zou de "poëzestad Sint-Niklaas" niet op termijn hun bloemlezingen kunnen uitgeven bij wijze van reeks, bij wijze van erbetoon aan haar overleden dichters. Het moeten niet alleen

kinderstadsdichters zijn, die ooit een paar versjes hebben gepleegd om daarna nooit meer de veer ter hand te nemen, die steun van de stad krijgen. Wanneer het enkel om (gestorven) Sint-Niklase dichters zou gaan, dan is het lijstje beperkt met Piet Brak (1943-2016), Frans Buyle (1913-1977), Walter Cruyssaert (1945-2016), Gery Helderberg (1891-1979), Tjen Pauwels (1942-2015) en Paul Snoek (1933-1981). Overigens heeft Dirk van Driessche naar aanleiding van zoveel jaar overlijden van Snoek een minibloemlezing uitgebracht. We kunnen hem polsen wat de formaliteiten toen geweest zijn.

3. Met haar unieke collectie van ruim 175.000 waardevolle grafische werken heeft het IEC, na het Meermannomuseum in Den Haag (NL), de grootste ex-librisverzameling ter wereld. Het (terechte) gevoel heerst echter dat het Exlibriscentrum te weinig gepromoot is geworden door het museum, bij gebrek aan ambitie. Zie bijv. de schaarse uren dat het centrum voor het publiek toegankelijk is. Het centrum geniet meer bekendheid en waardering in het buitenland dan binnen de eigen landsgrenzen. Over de aanleiding tot deze verwaarlozing heeft de cultuurraad zich reeds eerder uitgesproken en gedane zaken nemen geen keer. We zijn van oordeel dat nu snel moet gehandeld worden om een verdere teloorgang van dit "kroonjuweel" tegen te gaan. Mits enige ambitie en initiatief zou men ongetwijfeld deze collectie kunnen open trekken naar het grote publiek. Waarom de grafiekcollectie zelfs geen uitleenfunctie verstrekken?

De cultuurraad adviseert bij deze om alles in het werk te stellen om het Exlibriscentrum niet alleen te behouden, maar het verder uit te bouwen zoals in het witboek staat, en daarom de collectie zo snel als mogelijk over te dragen aan de nieuw toegewezen beheerder. Mits aanpassing van haar potentieel, lijkt ons de bib de meest aangewezen instantie om deze verantwoordelijkheid op zich te nemen. Deze overdracht zou best begeleid worden door een gebruikersplatform gezien de bewezen inertie bij de huidige en het vermoedelijk gebrek aan know how bij de nieuwe beheerder.

4. Het standpunt van de cultuurraad omtrent de toekomst van de hoofdbibliotheek blijft ongewijzigd. We hebben het de voorbije legislatuur reeds door omstandigheden als een zorgkind moeten aanzien. Het blijft echter onze visie, mits het herzien van de middelen, dat de bibliotheek best kan geprogrammeerd worden als het hart van een centraal ontmoetingscentrum in de stad, waar ook andere diensten kunnen samengebracht worden. Hiermee kan men ook tegemoetkomen aan het gebrek aan 'culturele ruimten'. We herhalen nogmaals de grote nood aan een robuust socio-cultureel centrum: een gemeenschapscentrum met vergaderlokalen, repetitielokalen (ook voor jong - en soms luidruchtiger talent!) en opslagruimtes. Een inventarisatie van de specifieke noden lijkt ons aangewezen.
5. Evenzeer zijn we bezorgd om de kwalitatieve groeikansen van onze SASK. De digitale groei in de culturele wereld is explosief. Dat stellen we ook vast in het gewenste aanbod van de academie en zal ook medebepalend zijn voor het groeiend of blijvend succes van deze instelling. De ICT-poot van de stad is nu niet meteen een hoogvlieger, mede doordat de stad de eerste trein van de ICT in de openbare dienst duidelijk gemist heeft. Die achterstand haalt men moeilijk (straffeloos) in. Dit

mag geen alibi zijn om deze academie in haar dynamische groei en potentie te remmen.

Overigens pleiten we ook voor een degelijk, zichtbaar en toegankelijk digitaal platform voor het culturele aanbod in onze stad. Een platform dat niet alleen open staat voor de "zoekende" burger maar dat actief naar de "geïnteresseerde" burger gaat.

6. Onze beide academies hebben de voorbije legislatuur ongetwijfeld een grote en lonende inspanning geleverd om een wisselwerking tussen het culturele veld en hun instellingen te bewerkstelligen. Sint-Niklaas is een belangrijke scholenstad met een geweldig potentieel aan toekomstige cultuurconsumenten. Toch beklagen zowel culturele instellingen als verenigingen zich over een (te) grote terughoudendheid en afwezigheid bij de scholengemeenschap om te participeren in de culturele betrokkenheid en beleving binnen onze stad. Vooral de betrokkenheid en bereikbaarheid vanuit de diverse verenigingen naar deze jongeren blijkt problematisch. Cultuur moet men immers ervaren, meemaken, moet deel uitmaken van de opvoeding. De cultuurraad zelf, en de stad als faciliterende actor, moeten hiervoor wellicht zelf de nodige netwerken activeren.

Zes jaar geleden schreven we al dat het aanbod aan lokalen op de (dure) private markt steeds sneller afneemt. Dit vertaalt zich in de toename van erkenningsaanvragen bij de cultuurraad, specifiek om van de stadsfaciliteiten te kunnen genieten. Ook in de recente stadsmonitor kwam duidelijk tot uiting dat het CC door toegenomen activiteiten van professionele en amateurgezelschappen nog nauwelijks ruimte heeft voor initiatieven van andere organisaties of verenigingen. Daardoor groeit uiteraard ook de behoefte aan bruikbare locaties. Ruimte voor cultuur blijft fundamenteel. Daarom blijven we aan de alarmbel trekken. De ingebruikname van de VTS-site heeft al enige nood geledigd en met de gedeeltelijke ingebruikname van enkele leeggekomen kerkgebouwen in het vooruitzicht zullen op middellange termijn de meeste behoeften kunnen ingelost worden. Voorlopig blijven we qua grote tentoonstellingsruimte, maar vooral grote repetitielokalen en concertzaal op onze honger zitten.

7. Zoals gesteld in de recente stadsmonitor scoren we goed inzake culturele investering en meer dan behoorlijk inzake beleving. We moeten er dus over blijven waken dat deze culturele beleving voor een breed publiek toegankelijk en betaalbaar blijft. Zo blijft 'de boedelscheiding' tussen het CC en het SteM tot verwarring leiden. Wie doet en beheert wat? Het gebrek aan éénduidige toegangsregels en -tarieven, afhankelijk wie de organisator is, stemmen tot nadenken. De cultuurraad blijft achter een drempelverlaging staan via een beperkt maar doordacht vrije toegangsbeleid.
8. De cultuurraad is ook van mening dat "Het Pijp-en Tabakmuseum", dat reeds jarenlang behoort tot zowel ons cultureel erfgoed als een toeristische trekpleister is, voortaan door de stad op structurele wijze moet ondersteund worden. Via de Cultuurraad werden zij reeds tweemaal met 2 500 € in de gelegenheid gesteld om door te starten, wat zij blijkbaar met succes hebben doorstaan.

9. De afslanking van de Provinciale bevoegdheden inzake persoonsgebonden materies, onder meer cultuur, heeft helaas directe gevolgen voor de werking van bepaalde verenigingen in Sint-Niklaas. Daarom moet het stadsbestuur bij de Vlaamse overheid tussenkomen om ook na de overgangperiode, zoals geregeld door het Transitierglement voor de subsidiering van culturele projecten met een bovenlokale uitstraling en ongeacht het Decreet op de Bovenlokale Cultuurwerking, de overgeboekte middelen van het provinciaal cultuurbeleid voor Sint-Niklaas na 2020 aan de stad over te dragen, zodat de transitie ook op de langere termijn geen negatieve weerslag heeft op de werkingsmiddelen van de betrokken culturele verenigingen van Sint-Niklaas.

Ongeacht bovenstaande bedenking, stelt de cultuurraad vast dat de Vlaamse gemeenschap onder meer met de overgedragen provinciale middelen werk wenst te maken van een versterkt bovenlokaal cultuurbeleid; wat uiteraard een positieve ontwikkeling is. Het Decreet op de Bovenlokale Cultuurwerking bepaalt de modaliteiten van deze regionale samenwerking.

Gezien de jarenlange ervaring in bovenlokale samenwerking tussen de cultuurcentra van de aangesloten gemeenten binnen WACCO, is dit samenwerkingsverband voor de cultuurraad het aangewezen platform om hierrond initiatief te ontwikkelen en dit in overleg met het Intergemeentelijk Samenwerkingsverband Interwaas, voor wat de bibliotheek- en erfgoedwerking betreft.

10. Met het oog op de herverdeling der middelen, waarbij door de Vl. Overheid het initiatief wordt overgelaten aan de lokale besturen, is de cultuurraad absoluut op zijn hoede. Niet alleen bezorgd doch ook argwanend. We zijn niet blind voor het gevaar dat prioriteiten vaak op populistische basis gestoeld zijn, en nog vaker het gevolg zijn van kortetermijndenken. Deze bezorgdheid staat nog los van het reeds eerder in de stadsmonitor geciteerde onevenwicht inzake de investering enerzijds en de beleving van anderzijds tussen het culturele en sportieve aanbod in onze stad en de mate van (financiële) ondersteuning vanuit het stadsbestuur hiervoor. We blijven hopen dat uiteindelijk de volgende coalitie hieruit efficiënte lessen zal trekken: het bloeiende cultuur- en verenigingsleven van onze stad bereikt veel meer mensen, en brengt veel meer mensen samen dan elke andere sector in deze stad. Is het geen tijd de budgetten in overeenstemming te brengen met de maatschappelijke bijdrage die geleverd wordt aan het stedelijk weefsel?
Tot slot wil de cultuurraad de aandacht vestigen op een Europese campagne van CAE (*Culture Action Europe*) die 66 Europese culturele en creatieve sectoren bundelt. Onder het motief "*Cultuur maakt een verschil en is belangrijk in alles wat we doen, van politiek tot opleiding, van economie tot welzijn*" hebben zij de ambitie om de Europese middelen voor kunst en cultuur te laten stijgen tot 1% in de volgende beleidsperiode. Zo streven zij er naar om cultuur centraal te stellen in het publieke en de besluitvorming. De cultuurraad steunt voor 100% dergelijke ambitie, ook op stadsniveau.

B. Voor de interne werking van de cultuurraad

1. Om uit zijn steriele stramien te geraken van vertegenwoordiger van (reeds tanende) verenigingen die in hoofdzaak hun subsidies willen veilig stellen, heeft de cultuurraad zich tijdens deze legislatuur reeds flink geherstructureerd. Dat was niet alleen moeilijk vanwege menige conservatieve weerstand, het bleek ook wel moedig.

Zo werd in eerste instantie de klassieke samenstelling grondig gewijzigd en de helft van de leden vervangen door onafhankelijken, jongeren en experts. De werving gebeurde via oproep in de stadspublicaties. Eerlijkheidshalve was deze eerste stap niet meteen een groot succes qua respons. Wellicht was er onvoldoende voorlichting over de doelstellingen, enig wantrouwen t.o.v. de representativiteit van de raad? Er kwam dus niet meteen meer know how, wel verjonging en andere invalshoeken. *Er zou dus best nog wat meer verruiming mogen komen.* Voor de vertegenwoordiging van de cultuurraad in andere culturele adviescommissies (museum, bib, toerisme, SASK, SAMWD, ACCSI) werd voor ruim 1/3 beroep gedaan op experts buiten de cultuurraad.

De vergaderstructuur werd aangepast, waardoor er via de 3 deelraden meer informatiemomenten werden gecreëerd dan vroeger met een algemene vergadering en voor een meer gerichte doelgroep. Een nieuw subsidiereglement werd uitgedokterd dat transparanter en eerlijker werd ervaren. Verenigingen worden nu gesteund à rato van hun actieve en innovatieve werking die ook voor de stad een meerwaarde betekent. Wie hard werkt wordt beter beloond. Daardoor verdwenen de subsidiediscussies van de agenda. Door beide voorgaande ingrepen werd gehoopt meer tijd vrij te maken voor thematische dossiers. Daarvoor ontbreekt eigenlijk een vergadercultuur, waardoor dit te tijdrovend wordt. Duidelijk nog een werkpunt dus.

Uiteindelijk werden ook nieuwe erkenningscriteria, aangepast aan lokale en bovenlokale decreten maar steeds op zoek naar de meerwaarde voor het culturele leven in de stad en het maatschappelijk bereik van een breed publiek. Deze criteria moeten snel in een reglement worden gegoten en toegepast worden op de nieuwe kandidaten. Tijdens de volgende legislatuur zouden ook alle reeds erkende verenigingen aan deze criteria moeten getoetst worden.

We zijn er van overtuigd dat met de reeds genomen maatregelen de cultuurraad aan geloofwaardigheid moet gewonnen hebben en als een volwaardige partner in het cultureel beleid moet beschouwd en erkend worden.

2. Bij de inleidende evaluatie hebben we vastgesteld dat er wel snel convenanten werden afgesloten met de verschillende raden. Helaas zijn er nooit stappen gezet om ook een symbiose te creëren tussen deze entiteiten onderling. Niettegenstaande de clusterstructuur heeft er geen koepeloverleg plaats gevonden. Ieder blijft in zijn hokje. Hierin schuilt een bedreiging bij de lokale herbestemming der middelen die vanuit de VI. Overheid en de provincie werden overgedragen, maar de raden verliezen ook heel wat potentie bij het formuleren van hun adviezen. Hoewel vaak verschillend van werkdomein en ideeën, zijn er vast ook wel terreinen waar hetzij met de sportraad, hetzij de seniorenraad, hetzij het scholenoverleg zou kunnen samengewerkt worden. Zo had misschien in het kader van de kansenvallen of de herbestemming van ontwijde kerken meer samenspraak kunnen plaats vinden, om

samen een nog grondiger en onweerlegbaar advies af te leveren. Nu riskeren we concurrenten te worden in deze materies.

Jack van Peer
Voorzitter

Dirk Verlaeckt
Secretaris